

УДК 658.8

ПОЛЯКОВ П. А.

Вінницький національний технічний університет

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

У статті наведено авторські підходи до трактування економічної безпеки підприємства. Визначено фактори, від яких залежить рівень економічної безпеки вітчизняних господарюючих суб'єктів. Виокремлено етапи розвитку еволюції економічної безпеки підприємства. Охарактеризовано головні функціональні елементи економічної безпеки суб'єкта, а саме фінансову, кадрову, інтелектуальну, технологічну, правову, екологічну та інформаційну складові. Розкрито основні функціональні цілі економічної безпеки, на які повинно орієнтуватися кожне підприємство для забезпечення результативної фінансово-господарської діяльності.

Ключові слова: економічна безпека, підприємства, підходи, фактори впливу, складові економічної безпеки.

POLIAKOV P.

Vinnytsia National Technical University

ANALYSIS OF SCIENTIFIC APPROACHES TO DEFINING THE CONCEPT «ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISE»

The article presents author's approaches to the definition of economic security of the enterprise. The factors on which the level of economic security of domestic business entities depends on are determined. The stages of the evolution of the economic security of the enterprise are distinguished. The main functional elements of the subject's economic security, namely financial, personnel, intellectual, technological, legal, environmental and information components, are described. The main objective of the company's economic security is to ensure its stable and most efficient functioning in the present time and high potential for future development. The main functional objectives of economic security are outlined, which should be guided by each enterprise to ensure effective financial and economic activity. For economic security, the enterprise is characterized by a set of qualitative and quantitative indicators, the most important of which is the level of economic security. Ensuring economic security of an economic entity must be an uninterrupted process, with the definition and evaluation of external and internal factors of influence, improvement of all structural elements of the enterprise management system in the context of current and strategic plans. The peculiarity of economic security of an enterprise is that its level of management depends on its level, and, at the same time, the state of functioning of the industry, region and country as a whole.

Key words: economic security, enterprises, approaches, factors of influence, components of economic security.

Постановка проблеми. Економічна безпека має велике значення для підвищення ефективності діяльності будь-якого підприємства. Серед науковців, що займалися дослідженням поняття економічної безпеки, немає єдиної парадигми у розумінні даної категорії, що пов'язано з її складністю, засобами забезпечення та проблематичністю у формуванні результативної системи забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Визначивши рівень економічної безпеки підприємства, управлінський персонал має змогу сформулювати проблематичні аспекти діяльності, не допустити потенційні загрози. Беручи до уваги нинішні умови функціонування, вплив багатьох несприятливих чинників на діяльність вітчизняних підприємств, побудова системи економічної безпеки є запорукою стабілізації діяльності в умовах невизначеності. Приймаючи усі заходи щодо забезпечення власної економічної безпеки, підприємство матиме змогу володіти ситуацією на ринку, покращити фінансовий стан, виробити стратегії протидії негативним фактором зовнішнього середовища та покращити конкурентні позиції під час реалізації продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потреба у формуванні та удосконаленні теоретичного підґрунтя щодо забезпечення економічної безпеки визначена як із практичного, так і науково-методичного аспектів господарювання підприємства. Дослідження концептуальних засад та підходів сутності економічної безпеки та факторів, що її визначають проводили чимало вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема такі як Андрушків Б.М., Ареф'єва О.В., Барановський О.І., Бланк І.О., Власюк О.С., Грунін О.А., Гончаренко Л.П., Захаров О.І., Заїчковський А.О., Іванюта Т.М., Кургузенкова Л.А., Кузенко Т.Б., Николаюк С.І., Никифорчук Д.Й., Олейников Е.А., Пашнюк Л.О., Пригунов П.Я., Сідак В.С., Якубович З. та ін. Зважаючи на актуальність та потребу розширення науково-методичних підходів до забезпечення економічної безпеки підприємства, дані питання вимагають детального дослідження.

Метою статті є дослідження підходів науковців щодо поняття економічної безпеки підприємства, її функціональних складових та факторів, які спричиняють найбільший вплив на управління економічною безпекою.

Виклад основного матеріалу. Під час фінансово-господарської діяльності підприємства, задля забезпечення власної економічної безпеки, зосереджені на підтриманні усіх виробничих процесів та дотриманні запланованого обсягу реалізації продукції, збереженні конфіденційної інформації, моніторингу поведінки підприємств-конкурентів та ін.

Автори В.П. Мікловда, М.І. Пітюлич, Н.М. Гапак визначають, що економічна безпека підприємства є загальною характеристикою, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства

від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства. Зміст даного поняття містить у собі систему засобів, які забезпечують конкурентоспроможність продукції та економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників [1, с. 63].

Необхідність постійного дотримання економічної безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень економічної безпеки суб'єктів підприємництва залежить від того, наскільки ефективно керівництво і спеціалісти (менеджери) будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища [2].

Варто виокремити ті фактори, які впливають на рівень економічної безпеки підприємства. А саме, до них можна віднести наступні:

1. Фактори виробництва, тобто ті фактори, які здійснюють безпосередній вплив на діяльність підприємства. До них можна віднести територіальне розміщення підприємства; природні ресурси, які є в його розпорядженні; наявну виробничу інфраструктуру тощо.

2. Зміна кон'юнктури ринку, що викликана науково-технічним прогресом, державним втручанням, впливом інфляції, сезонності тощо.

3. Добросовісність постачальників сировини та матеріалів. Так, на економічну безпеку підприємства впливає цінова політика сформована щодо забезпечення ресурсів для виробничих потреб. Її практична ефективність залежить від диверсифікації постачальників, що дозволяє уникнути монополізації поставок. Крім того, необхідно розуміти, що суттєво вплинути на рівень економічної безпеки можуть недостатньо правильно оформлені довгострокові контракти на постачання сировини та матеріалів (із чітко вказаними термінами поставок, якісними характеристиками сировини, виписаними штрафними санкціями).

4. Компетентність керівництва підприємства, що визначається ступенем професіоналізму задіяних менеджерів при прийнятті тих чи інших управлінських рішень.

5. Державне регулювання діяльності підприємства. Важливість даного фактора визначається роллю держави у створенні необхідних умов для сприяння виробництва продукції, захисту прав національних товаровиробників, розробки та впровадження обґрунтованих фіскальних заходів та ін.

6. Надійний захист комерційної таємниці, що визначається здатністю держави гарантувати збереження таємниці щодо науково-технічних розробок, підтримки інтелектуальної власності тощо [3, с. 50].

Досліджуючи підходи до дефініції економічної безпеки підприємства, необхідним є визначення етапів розвитку даного поняття. Більшість науковців виокремлюють шість етапів розвитку еволюції економічної безпеки підприємства:

– перший етап розвитку почався з 1991 по 1997 роки – загроза економічної безпеки підприємства виникала зі сторони персоналу підприємства, який міг розголосити його комерційну таємницю;

– другий етап розвитку охоплює 1998 та 1999 роки, коли поняття «економічна безпека підприємства» почали розглядати, як можливий негативний вплив на його діяльність зовнішнього середовища;

– третій етап розвитку почався з 1999 року, зокрема для цього періоду характерний розгляд цього поняття з позиції окремих аспектів діяльності господарюючого суб'єкта.

– на четвертому етапі, який співпадає за часом з третім, тобто з 1999 по 2002 роки, вчені виділили функціональні складові економічної безпеки підприємства, а загрози починають розділяти на зовнішні та внутрішні;

– п'ятий етап охоплює період з 2002 по 2005 р., а саме на даному етапі розвитку економічна безпека підприємства ототожнюється з ефективним його функціонуванням у ситуації ризику;

– шостий етап почався у 2005 році і триває по цей час, особливістю його є розгляд економічної безпеки підприємства в залежності від її галузевої приналежності, а загрози економічної безпеки підприємства розглядаються, як зовнішні, так і внутрішні [4, с. 30-31].

Підґрунтям забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємства є фінансова стійкість функціонування, ефективність фінансово-економічної діяльності (прибутковість), фінансова безпека персоналу. До ресурсів забезпечення надійного існування і розвитку підприємства належать: компетенції підприємства та персоналу, матеріальні й інтелектуальні (інформаційні) ресурси.

З цих міркувань забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства передбачає використання фінансових та економічних компетенцій безпеки підприємства та персоналу, що дозволяють виконати такі завдання як: виконання фінансових та конкурентних стратегій; використання інтелектуального капіталу та потенціалу підприємства; інформаційне забезпечення результативної діяльності підприємства в ринкових умовах на основі відповідної бази знань про безпеку [5, с. 142].

Підсумовуючи підходи до трактування поняття «економічна безпека підприємства», важливим є визначення його в аспекті того, що:

– це характеристика стабільного фінансово-економічного функціонування підприємства, при якому вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища не зумовлюють виникнення негативних тенденцій у оптимальному співвідношенні ресурси-виробництво-прибуток;

– при своєчасному і системному визначенні цілей, принципів та механізмів управління, загроз, методів та засобів забезпечення економічної безпеки підприємства можливе адекватне формування програми дій, а саме: стратегії стабільного фінансово-економічного функціонування підприємства [6, с. 68].

Як і кожна категорія, економічна безпека має певну сукупність функціональних складових, зокрема фінансову, кадрову, інтелектуальну, технологічну, екологічну, інформаційну, силову та правову складові (рис. 1).

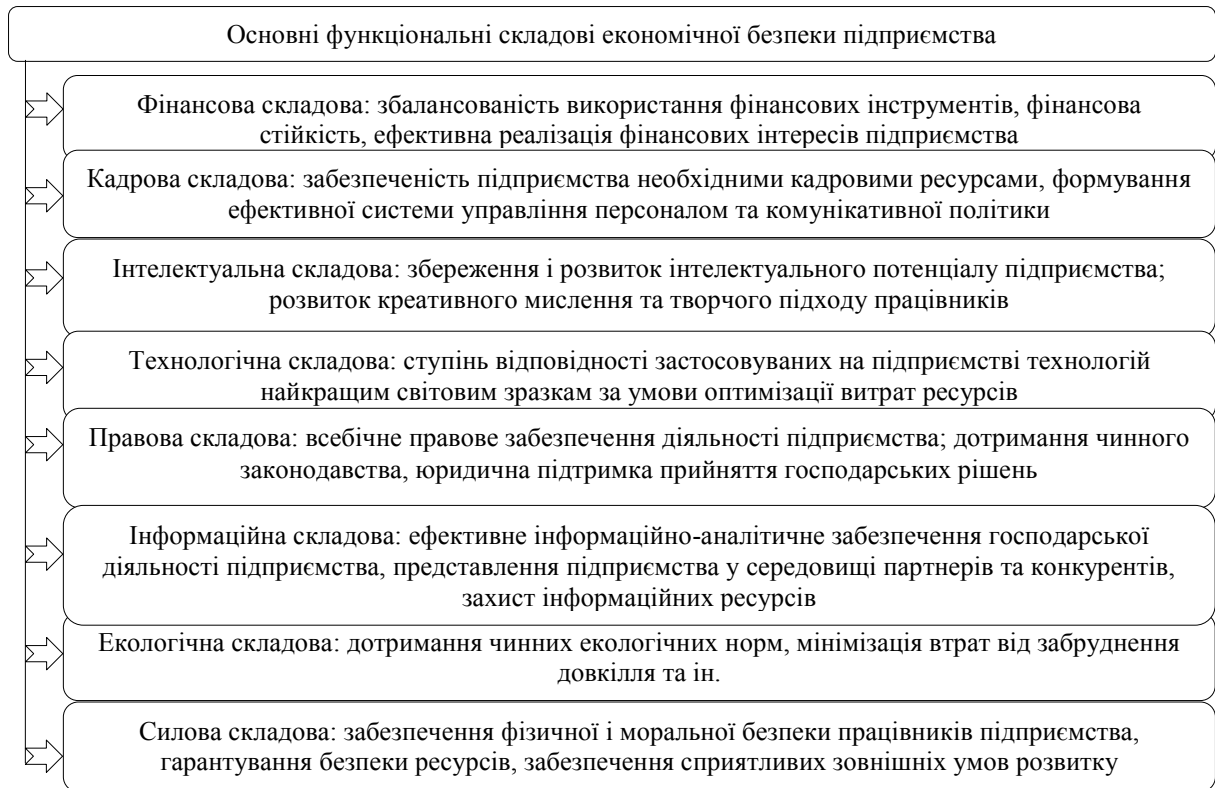

Рис. 1. Структура функціональних складових економічної безпеки підприємства*

* складено за [7].

Основоположною ціллю економічної безпеки підприємства є гарантування його стабільного та максимально ефективного функціонування в теперішньому часі і високий потенціал розвитку в майбутньому. До основних функціональних цілей економічної безпеки відносять:

- забезпечення високої фінансової ефективності діяльності, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу об'єкта господарювання;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності НДДКР;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації.

Для економічної безпеки підприємства характерна сукупність якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких є рівень економічної безпеки. Рівень економічної безпеки підприємства – це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства. З метою досягнення її найбільш високого рівня підприємство повинно провести роботу із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових своєї роботи [8, с. 31].

Автори Г.В. Козаченко, Т.М. Адаменко зазначають, що категорія «економічна безпека» розглядається здебільшого у межах наявних підходів до її розуміння (захисний, ресурсно-функціональний та гармонізаційний). У межах цих підходів феномен економічної безпеки підприємства пояснюється з використанням імперативних понять кожного підходу. У захисному підході імперативним є поняття «загроза», у ресурсно-функціональному – поняття «ефективність використання ресурсів», у гармонізаційному – поняття «інтерес підприємства», у конкурентному – поняття «конкурентоспроможність» [8, с. 31].

Висновки. Отже, можна дійти висновку, що економічна безпека підприємства характеризує рівень його забезпечення відповідними фінансовими, матеріальними, трудовими ресурсами, можливістю їх відновлення,

виробленими механізмами протидії потенційним ризикам під час фінансово-господарської діяльності. Управлінський персонал повинен вести моніторинг за процесами раціонального використання наявного ресурсного забезпечення та заходів щодо розвитку потенціалу підприємства, що в свою чергу надасть можливість реалізовувати заходи для забезпечення економічної безпеки. На нашу думку, економічна безпека підприємства повинна розглядатися основними топ-менеджерами з позиції системного підходу із розробкою заходів зниження впливу ризиків на виробничо-збутову діяльність. Забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта повинно бути безперервним процесом, із визначенням та оцінюванням зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, удосконаленням усіх структурних елементів системи управління підприємством в розрізі поточних та стратегічних планів. Особливістю економічної безпеки підприємства є те, що від її рівня залежать його результати господарювання та, водночас, стан функціонування галузі, регіону та країни, в цілому. За допомогою виокремлення економічних параметрів, що дають змогу визначати стан економічної безпеки підприємства, формуються програмно-цільові заходи, пришвидшується отримання поставлених поточних та стратегічних цілей, удосконалюються усі аспекти діяльності суб'єкта. Саме тому, дослідження в даному напрямі є перспективними, вимагають формування більш ґрунтовних підходів щодо аналізу економічної безпеки підприємства та методів прийняття вдалих управлінських рішень для розвитку фінансово-господарської діяльності.

Література

1. Гапак Н. М. Економічна безпека підприємства: сутність, зміст та основи оцінки / Н. М. Гапак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка / ред. кол. : В.П. Мікловда, М.І. Пітюлич, Н.М. Гапак та ін. – Ужгород : УжНУ, 2013. – Вип. 3(40). – С. 62–65.
2. Біломістна І. І. Особливості формування теоретичних підходів до визначення фінансової безпеки підприємства як економічної категорії [Електронний ресурс] / І. І. Біломістна, О. В. Олійник // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(1). – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)_6).
3. Пашнюк Л. О. Економічна безпека підприємства: сутність, складові та фактори забезпечення [Електронний ресурс] / Л. О. Пашнюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 22. – С. 48–50. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2012_22_12.
4. Гладух М. В. Економічна безпека підприємства: еволюція визначення, складові, загрози / М. В. Гладух // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – Вип. 51. – С. 29–34.
5. Мойсеєнко І. П. Особливості формування фінансово-економічної безпеки підприємства / І. П. Мойсеєнко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 1. – С. 140–147.
6. Лещук Г. В. Економічна безпека підприємства: інвестиційний вимір / Г.В. Лещук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – 2014. – Том 15. – № 3. – С. 64–71.
7. Економічна та майнова безпека бізнесу : навч. посібник / Б.М. Андрушків, Л.Я. Малюта. – Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2016. – 180 с.
8. Кургузенкова Л. А. Економічна безпека підприємства: сутність та чинники формування її відповідного рівня / Л. А. Кургузенкова // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Вип. 2 (02). – С. 29–33.
9. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень / Г. В. Козаченко, Т. М. Адаменко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. – 2015. – № 1(1). – С. 69–79.

References

1. Hapak N. M. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist, zmist ta osnovy otsinky / N. M. Hapak // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu : Serii: Ekonomika / red. kol.: V.P. Miklovda, M.I. Pitulych, N.M. Hapak ta in. – Uzhhorod : UzhNU, 2013. – Vyp. 3(40). – S. 62–65.
2. Bilomistna I. I. Osoblyvosti formuvannya teoretychnykh pidkhodiv do vyznachennia finansovoi bezpeky pidpriemstva yak ekonomichnoi katehorii / I. I. Bilomistna, O. V. Oliinyk. // Ekonomichni nauky. Ser. : Oblik i finansy. – 2013. – Vyp. 10(1). – Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)_6).
3. Pashniuk L. O. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist, skladovi ta faktory zabezpechennia / L. O. Pashniuk // Investytsii: praktyka ta dosvid. – 2012. – № 22. – S. 48–50. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2012_22_12.
4. Hladukh M. V. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: evoliutsiia vyznachennia, skladovi, zahrozy / M. V. Hladukh // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. – 2015. – Vyp. 51. – S. 29–34.
5. Moiseienko I. P. Osoblyvosti formuvannya finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva / I. P. Moiseienko // Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vntrishnikh sprav. – 2011. – № 1. – S. 140–147.
6. Leshchuk H. V. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: investytsiinyi vymir / H.V. Leshchuk // Ekonomichniy analiz : zb. nauk. prats / Ternopilskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. – 2014. – Tom 15. – № 3. – S. 64–71.
7. Ekonomichna ta mainova bezpeka biznesu: navch. posibnyk / B.M. Andrushkiv, L.Ia. Maliuta. – Ternopil : FOP Paliianytsia V.A., 2016. – 180 s.
8. Kurhuzenkova L. A. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta chynnyky formuvannya yii vidpovidnogo rivnia / L. A. Kurhuzenkova // Ekonomichniy visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii. – 2016. – Vyp. 2 (02). – S. 29–33.
9. Kozachenko H. V. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: analiz naiavnykh vyznachen / H. V. Kozachenko, T. M. Adamenko // Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Serii : Ekonomichni nauky. – 2015. – № 1(1). – S. 69–79.

Рецензія/Peer review : 29.10.2017

Надрукована/Printed : 22.12.2017

Рецензент: прорецензовано редакційною колегією